

v evropsko ozemlje. Ima izborne železniške zveze, ter moderne urejene pristane. Ribolov je bil zelo razvit in življenje primeroma pred vojsko jako po ceni. Okolica tržaška ima lepe vrtove, ki so bili skoraj izključno v rokah slovenskih lastnikov, in ki so s svojo zelenjavo popolnoma zadostovali potrebam mestnega prebivaljstva. Trst je štel pred vojno približno 220.000 prebivalcev, izmed katerih je bilo okoli 100.000 Italijanske narodnosti. Mestna uprava je imela svoj lastni statut, ki ga je avstrijska vlada odobrila v prid Italijanom tako, da so v mestnem svetu bili Italijani iz Italije — toraj tuji državljani z 1/3. V tem oziru je bil toraj Trst unikum na celem svetu.

Mestna uprava je pridno skrbela za to, da se je na ta način priselilo v zadnjih letih okoli 45.000 Italijanov iz Italije, ter na ta način ustvarila numerično večino italijanskega elementa.

Slovencev je bilo v Trstu pred vojno okoli 78.000, tako da je bilo Trst največje slovensko oziroma jugoslovansko mesto. Ostali del prebivaljstva so tvorili Grki, Nemci, Židje, Čehi in Armenci. Nemci so v Trstu imeli vsled germanizatorične avstrijske politike precej vpliva, ter se sedaj izigravali Italijani zoper Slovence, sedaj zopet na robe. Kapital je bil po večini v rokah Grkov, Židov in Nemcev. Vsa večja podjetja so bila v italijanskih rokah. Tudi Slovenci so imeli nekaj bogatih trgovcev s svoji sredi, večina pa je pripadala na male obrtnike, uradništvo in delavstvo.

Slovenskih ljudskih šol je bilo v Trstu šest, odvetnikov povprečno 10. Slovenci so imeli svoj „Narodni dom“ in slovensko gledališče. Okolica tržaška je bila popolnoma slovenska. Žali bog so bili med njimi tudi odpadniki, priča temu je ogromno število slovenskih po italijanskem načinu popačenih imen. Ti odpadniki so naš velik narodni minus. Pa vsaj ta pojav poznamo tudi ob slovensko-nemški meji!

Danes je Trst malo drugačen. Slovenec se internira, večino se je izgnalo. Italijanski militarizem in imperijalizem se tam šopiri. Hišne preiskave pri slovincih so na dnevnem redu. Trgovina je mrtva, Italijani so slave pijani. Kako dolgo bo ta slava trajala, še ne vemo. Če pa pomislim, da je postala Jugoslavija z ravno tako velikim ozemljem kot Italija, da imamo na severu Slovane v takem številu, da prekaša isto vse ostale evropske narode skupaj, da je Rusija sedaj v revoluciji in da bo ista, kakor kažejo tiho se razvijajoči dogodki tam, nadalje v enem letu konsolidirana na znotraj, potem pač misleč človek ne more razumevati zakaj nekatere nemisleče glave mislijo na definitivno izgubo Trsta! Trst mora postati zopet naš!

Iz Gorice.

Malo vesti prihaja od nas, kajti obdani smo krog in krog z velikim zidom in vse misli, da vlada tu najlepša idila. Posebno pa, ko imamo svoj list „Goriški Slovenec“, katerega urejuje uradnik prejšnjega in sedanjega deželnega odbora g. Peternel, kateri prinaša same ugodne vesti, k večjemu ako se kateri kaj ponesreči. G. Peternel propagira, naj se prilagodimo razmeram, kar pa naši Slovenci nočejo slišati.

Pa kako nam gre? Pred poldrugim mesecem smo se pridno vadili za umetniški koncert, kateri bi se imel vršiti v Fonovi gostilni na Solkanski cesti, a pol ure pred prireditvijo je prišel ukaz, da se koncert ne sme vršiti in da se sploh v mestu ne bo smel nikdar vršiti. Pač pa se smejo vršiti nedeljo za nedeljo razuzdani plesi po vaseh. Pred tremi meseci se je vršila v Mirnu dijaška veselica, — letos edina prireditvev te vrste. V tem oziru torej deficit.

Gospodarsko so si začeli naši ljudje pomagati. Pa kaj, ko je prišel na trg italijanski krompir pred našim; italijanski krompir se je prodajal po 60 cent. do ene lire, naš pa po 20 do 40 cent. kg. Paradižnike so prinesli

Lahi skoraj mesec pred našimi, prodajali skoraj liro dražje kakor mi kasneje. Kako bo z vinom si lahko misliti ker je že zdaj vsa goriška preplavljena z italijanskim vinom, kateremu ne more naše vino konkurirati posebno ko so naše trte pokvarjene ali uničene. Naše najboljši kmetje morajo delati na cestah, da si kaj prislužijo za zimo. Sicer niti na cesti ne so smeli kmalu več delati, ker že prihajajo regnicoli in že metajo naše ljudi celo iz ceste.

Slovenskih šol v gorici ne bo, ker kakor pravi najnovejši gubernatorski odlok, slovenski učitelji za mesto sploh za mesto ne smejo kompitirati, ampak samo za vasi in znati morajo italijanski. Šolski nadzornik je famozni bandelj katerega rodbinske razmere kažejo dovolj kakšen možakar je. V Standražu je šola v baraki ima napis samo italijanski; šola v Vrtojbi je popravljena, ima dvojezičen napis. V Biljah bo prejšnja šola kmalu v redu, v Solkanu in v št. Petru je šola v baraki. V goriških slovenskih šolah so vojaki.

Politično smo mrtvi, ker list „Goriški Slovenec“ ni naše politično glasilo, ampak samo glasilo vojske, pravza-prav dež. komisarja Petterina. Zdaj nam odstavljajo že župane a ljudstvo je še zmirom narodno zavedno in sovražno zmagovalcem, ker čuti, da je vsega oropano.

Leposlovni del.

Primorska.

Od bistre Soče, od Vipave,
od Krasa, sinjega morja
sovražnik zvit, ohole glave,
pregnal nas križem je svetá.

Ko zemlja naša čaka draga,
da mi zaklade zbiramo
iz nje, jo naša moči sraga,
tu hramo, umiramo . . .

Na plan, na plan, v roke nož,
ker časa ni sedaj za plug;
za dragi dom vsi kot en mož
si iščimo sedaj zaslug!

Dom dragi mora biti prost,
stoletni naš sovrag pregnan!
Na svoji zemlji gospodar — ne gost.
Zatorej vsi na dan, na plan!

Zopet doma.

Med ploho granat, orkanom šrapnelov je zbežal Toni Maruščev iz svoje borne hiše, ktera se je že udirala, vsa ranjena od izstrelkov.

Prve laške patrolje so se že prikazovale v vasi, Žan Šperevenlov se je že pretepal z njimi, a on je še vstrajal. Naložil je na mali voziček, kar je mogel rešiti, na vrhu vsega je položil svoje tri otročice in odšel je po klancu proti Voljčjdragi. Iz Čuklja se je še enkrat vrnil, doma je vzel še motiko, fovč in kladivo — ah vse bi vzel, naprtil bi vso hišo na pleča, pa ni mogoče in saj se vrne kmalu.

Vsaki hip je zablistalo in zagrmelo, in vsaki hip je mislil, da bo njega konec in vsega, kar je rešil.

Hiteli so. Ko so prišli na počivalo, obstal je, pogledal je še enkrat na bruhajoči vulkan, pokleknil je, poljubil je še enkrat ljubo domačo zemljo, pogledal je še enkrat proti zlatemu goriškemu solncu, proti solčni Gorici, proti Sveti gori, proti Materi Božji na gradu pri Mirnu, — a vse je bilo zastrto z dimom šrapnelov, granat, o grozota. Kakor v omotici je taval z svojo revščino naprej, naprej, ni slišal grozne eksplozije v volčji dragi, ni maral oče za ploho izstrelkov, kateri so ga obsipali.

Daleč ga je zanesla noga, daleč, med tuje ljudi, brez srca, brez duše, kateri so govorili tuj jezik, a imeli so tudi tuje srce. Gledali so njega in njegove sotrpine, kakor zalego nadležno.

Ko so prosili z denarjem v roki za krompir in za mleko, so jih odganjali kakor pse.

Dva otročička sta mu umrla, žena oslabela, a tudi on je bil telesno in duševno ubit.

Grozni so bili tisti dnevi trpljenja in sam nebeški Bog ve, kako so prišli tisti grozni mrzli dnevi med mrzlimi ljudmi!

In prišel je dan odrešenja!
Srce je zavriskalo veselja, naenkrat mu je bilo boljše, žena se mu je popravila, ah, saj se bodo vrnili kmalu domov, domov.

Kmalu bode tista srečna ura, ko se bodo greli v goriškem solncu, se hladili v senci murve.

Pot domov je bila dolga, nestrpno so čakali, kdaj da zagledajo domače hribe. V dežju so se bližali Gorici, v dežju so prišli v Gorico, v dežju so šli iskat dom. A kje je nekdanja lepa cvetoča vas? Tam razvaline! Ni poznati, kje so bile hiše, kdo je bil tu gospodar, kdo tam, ni bilo cerkve, ne zvonika; vse uničeno, same razvaline, sami strelski jarki, žične ovire.

A kaj vse to! Glavno je, da je doma! Zavihal je rokave, v kratkem je postavil začasni dom, pozneje udobno barako, obdelal je polje in zadovoljen je bil!

Prišel je veseli preobrat . . . Veselo je vriskal Toni, kakor stotisočori drugi, ker rešeni so bili tujega robstva — a kaj je to?

Divja pošast se je valila čez brda čez Sočo. Požrešne so bile njene oči, pasje hišenski njen obraz. S palmo, z belo zastavo se je bližal „zmagovalec.“ Vse je zasegel, podjarmil kar čez noč. Ljudstvo je šlo spat veselo, prosto, a ko se je zbudilo drugi dan, je videlo, da je vkljenjeno . . .

* * *

Pred kratkim sem bil na razvalinah ljubega domačega kraja. Pred neko barako zagledam kmeta, brez kamižole, gologlavega; sedel je na debelem coku, glavo je podpiral z roko.

Bil je Toni Maruščev.
Kaj ti je Toni? Slišal sem, da si si opomogel, da si bogat, da si srečen.

„Kaj? Srečen? Tiho! Molči, za božjo voljo“, je zahropel Toni in divje skočil pokoncu. „Jaz srečen u! Nikdar ves čas, nikdar niti v tuji nemški deželi, niti v strelskih jarkih nisem bil tako nesrečen, kakor zdaj. Takrat sem hrepenel po domu, a dom mi je blestel pred očmi kot zarja, katera bo enkrat gotovo zažarela. A zdaj? Tu vidim domove uničene, uklenjene! Uničili so nam hiše, polja, vinograde, umorili otroke, brate, očete, žene, a zdaj nam hočejo vzeti še te naše krtine, naše razvaline in naš ljubi jezik, katerega smo vsikdar branili, katerega nam je dosedanji sovražnik še pustil, a ta prokleti Lah nam hoče še to vzeti!

Obsojal sem tiste, kateri so zbežali, ali, ako ne pojdem v kratkem tudi jaz, poginem ali pa postanem jetičen. Si videl delati na cesti, kamenje tolči jarke kopati naše nekdanje najboljše kmete? Si videl v Gorici po zaduhlih beznicah, kako naši gospodje utaplajo svoj gnev v kvartinčkah? Ali niso vsi ti mojega mnenja? Ali ni govorijo oni tako, kakor jaz?!

Solze so mi zalile oči, molčal sem, stisnil sem mu žuljevo roko. . . .

In vendar me je zopet navdalo upanje, da se rešimo Lahov, da postanemo zopet samostojni gospodarji solčne Goriške, bogatega Trsta in kršne Istre.

To moramo doseči!

Najboljši uspeh imajo oglasi
listu“, ker je zelo razširjen in ga vsakdo
rad čita.

Zahtevajte „Ptujski list“